

niemand betwijfelen. Slagen en falen van de pastoraal worden hier grotendeels verklaard. Toch is er een bedenking die zich in verband met de interpretatie van de documenten opdringt. De auteur wijst er weliswaar terecht op dat de kerk vast zat aan bepaalde burgerlijke structuren en medeverantwoordelijk was voor de vorming van de zogenaamde zuilen, maar het blijft mijns inziens een vraag of hij niet simplificeert wanneer hij zo nadrukkelijk de godsdienstpraktijk herleidt tot het resultaat van een primitieve vrees, waarop hiërarchie en clerus niet aarzelden in te spelen. Herhaaldelijk wijst Art er op, dat een stijging van de godsdienstpraktijk in rechtstreekse verhouding staat tot de irrationele angst die in tijden van oorlog of epidemie bij de mens opkomt. Was de kerkelijkheid alleen maar dat? De duiding van de religieuze dimensie blijft in gebreke wanneer de conclusies enkel uit statistieken getrokken worden, met veronachtzaming van elke andere invalshoek.

R. Boudens

Georges Renoy, *Wij, Leopold II* (vertaling O. Lindeman) (Zaltbommel: Europese bibliotheek, 1979, 240 blz., f 79,50/BF 1150,—, ISBN 90 2885 089 9) en Barbara Emerson, *Leopold II of the Belgians, King of Colonialism* (Londen: Weidenfeld & Nicolson, 1979, 324 blz., £12,50, ISBN 02 9777 569 3).

Het eerstgenoemde werk is een fraai uitgegeven prentenboek over Leopold II en zijn tijdgenoten. De platen zijn voor een deel ontleend aan prentbriefkaarten, ook spotprenten zijn vrij talrijk vertegenwoordigd. Waarschijnlijk zullen die laatste voor de historicus van enig nut zijn bij de bestudering van de vraag hoe over de koning werd gedacht. De tekst heeft wetenschappelijke pretentie noch waarde. Ze berust niet op onderzoek van bronnen of op bestudering van de literatuur, maar op gegevens uit nieuwsbladen, vaak boulevardblaadjes, die Leopold in een hatelijk daglicht stellen. Ze is daardoor een soort anti-royalistisch pamflet geworden, maar dan in het breedsprakige en Lindeman bracht dat in slecht Nederlands over. Maar Cleo de Merode was een beeldschone vrouw, dat wel.

Het andere boek is een normaal wetenschappelijk geschiedwerk met noten, een scheiden als 'selective' aangeduide bibliografie van 12 bladzijden en een index, waarin ik geen fout ontdekte. Er is over Leopold II zoveel geschreven dat niet kon worden verwacht dat het beeld, dat wij van hem hebben nog sterke veranderingen zou kunnen ondergaan. Maar de auteur maakte gebruik van ook de nieuwste literatuur en verrichtte voorts archiefonderzoek, zodat er in de details heel wat werd aangevuld. De ondertitel doet al verwachten dat Leopold vooral als kolonisator zou worden behandeld en dat terecht. Voor niet-Belgen is hij minder interessant als constitutioneel vorst van een klein landje dan als vertegenwoordiger, wellicht de meest typische vertegenwoordiger, van het negentiende-eeuwse imperialisme. Van zijni jeugd af streefde hij ernaar voor zijn land koloniale gebieden, waar ook ter wereld, te verwerven, hoewel zijn onderdanen daarnaar allerminst taalden en nog kort voor zijn dood had hij nog veel belangstelling voor Belgische vestigingen in Marokko en vooral in China. Maar natuurlijk zal hij vooral bekend blijven als de schepper en de souverein van de Congostaat.

Barbara Emerson is op haar best als zij beschrijft hoe deze bekwame, energieke, vasthoudende en, zo hij zich er op toelegde, charmante man erin slaagde het in een bestek van tien jaren zo ver te brengen dat hij in 1885 na de Conferentie van Berlijn algemeen als souverein van het dan nog nagenoeg onbekende midden van Afrika werd erkend. Duidelijk wordt ook uit de doeken gedaan waarom het hem niet lukte dit rijk in de jaren negentig tot over de Nijl uit te breiden. De concurrentie der Europese volken in Afrika was in de afgelopen

RECENSIES

jaren nog steeds gestegen, men zag Leopold niet meer als de onschuldige filantroop die zo tegen slavenjachten was en zichzelf onderschatte, na de vroeger zo gemakkelijk behaalde successen, zijn tegenstanders.

De auteur gaat te ver in op de ontdekkingsstochten en de gezagsvestiging in de Congostaat, onderwerpen die in een biografie niet thuishoren. Anderzijds verzuimt ze de organisatie van het gebied uiteen te zetten, waardoor niet geheel duidelijk wordt in hoeverre de koning aansprakelijk was voor de schandelijke wijze waarop de bevolking werd behandeld. Al lokte hij geen wreedheden uit, de grote winsten uit de handel in rubber, die de negers op barbaarse wijze gedwongen werden uit de oerbossen te halen, waren zo groot, dat de koning in zijn hebzucht er niet over dacht die misbruiken tegen te gaan. Als koning van België hield hij zich, hoe autoritair hij ook was, aan zijn constitutionele rechten en verplichtingen. In zijn eerste regeringsjaren trachtte hij de partijstrijd te matigen en als premiers politici te krijgen die hij kon beïnvloeden, maar toen dat niet lukte, beperkte hij zich tot twee onderdelen van de staatszorg: de defensie en de openbare werken. Scepticus als hij was, hechtte hij weinig waarde aan de door de mogendheden gegarandeerde onzijdigheid van België en hij was zo gesteld op grote werken, die het aanzien van België konden vermeerderen, dat hij uit zijn in de Congo verworven kolossale vermogen grote sommen besteedde voor toegangswegen, musea (Cinquantenaire, Tervuren), paleizen, parken enz..

In de eerste hoofdstukken wordt vrij uitgebreid ingegaan op zijn persoonlijk leven, zijn opvoeding, zijn huwelijk, zijn eenvoudige levenswijze, maar als mevrouw Emerson het jaar 1870 heeft bereikt zwijgt ze hierover tot in het laatste hoofdstuk. Dat begint met de natuurlijk onjuiste woorden dat hij van 1870 tot 1900 'virtually no private life' had. Nu, van dat laatste jaar tot zijn dood in 1909 had hij dat wel degelijk, zoals hier duidelijk uit de doeken wordt gedaan. Soms ontspoord de auteur lelijk. Zo laat zij (9) in 1848 Louis Philippe door Louis Napoleon afzetten en (88) Stanley van Suez door het kanaal en verder de Rode Zee naar Zanzibar varen. Maar dat belet niemand dit levendig geschreven boek te lezen, dat zeker voor wie geen Frans kent een zeer goede uiteenzetting geeft over het leven van een der merkwaardigste monarchen uit de tweede helft van de negentiende eeuw.

W.Ph. Coolhaas

Richard Price, ed., *Maroon Societies: Rebel Slave Communities in the Americas* (Baltimore/Londen: The John Hopkins University Press, tweede druk, 1979, ISBN 0 8018 2247 5); J.P. Siwipersad, *De Nederlandse regering en de afschaffing van de Surinaamse slavernij (1833-1863)* (Groningen/Castricum: Bouma's Boekhuis/Bert Hagen, 1979, 299 blz., f38,-, ISBN 90 60808 069 2).

Misschien ligt de tijd niet zo ver meer van ons af, dat in leerboeken voor HAVO en VWO namen als Crommelin en Van Raders, Boni en Cojo een even grote plaats zullen krijgen als weleer Van Heutz en Van Diemen, Dipo Negoro en Tuku Umar. Surinaamse geschiedenis is bezig een deel te worden van dat verleden dat we willen kennen om de vragen van het heden beter te begrijpen.

Het zijn dikwijls die problemen van vandaag, die deze geschiedenis vorm geven. We zien geen goede oplossingen, en gaan dan maar proberen of het ons tenminste lukt de schuldige te vinden. Nederlandse geschiedschrijving over de voormalige kolonie cirkelt dan ook meestal rondom vraagstukken van schuld en verantwoordelijkheid. Aldus kan ze inderdaad bijdragen leveren tot de geschiedenis van de Nederlands-Surinaamse betrekkingen; doch ze blijft als geschiedenis van Suriname onvolledig. De geschiedenis van een volk